

Jūs – žemės druska

02-11-09 Thomas Schirrmacher

35 priežastys, dėl kurių krikščionys turi dalyvauti mūsų visuomenės atnaujinime

Ar visuomeninė ir politinė veikla nenukreipia paklūstančių Dievo žodžiui, Biblijai, krikščionių nuo jų pagrindinės misijos? Šiame straipsnyje pateiksiu 35 priežastis, pagrindžiančias krikščionių angažuotumo visuomenėje būtinumą, taip pat bandysiu paneigti dažniausiai šiuo klausimu pasitaikančius prieštaravimus.

1. Biblija

1 priežastis: Jėzus nurodo, kad be Dievo įsakymų visuomenė virsta šalta ir nedraugiška.

Priešiškumas Dievo Įstatymui kartu yra ir priešiškus meilei. Jėzus patvirtina: "Kadangi įsigalės neteisybė, daugelio meilė atšals" (Mt 24,12). Manau, jog ši eilutė, šie Jėzaus žodžiai apie pasaulio ateitį bene trumpiausiai ir tiksliausiai apibūdina pagrindinę mūsų laikų problemą. Atsisakantys Įstatymo atsisako meilės. Tik grįžimas prie Dievo tvarkos gali sugrąžinti meilę į mūsų šeimas, bažnyčias, darbovietes, į mūsų visuomenę ir valstybę. O Įstatymo ignoravimas sukuria priešiškus ir nemeilę. Dabartiniu metu tai labai aktualu. Nors, pradėdant šešiasdešimtaisiais, apie meilę prikaltėta kur kas daugiau nei bet kada iki tol, tačiau neapykantos ir priešiškus dėl to nesumažėjo. Priešingai, netgi labai padaugėjo. Visuomenei jau nebeaišku, kas yra tikroji meilė. Ir iš kur ji sužinos, jeigu to jai nepasakys krikščionys?

2 priežastis: visuomenės likimas yra ir krikščionių likimas.

Ištreptiems į pagoniškąjį Babiloną izraelitams Dievas liepia daryti gera šiam miestui, nes Dievo tautos likimas priklauso nuo Babilono likimo: "Rūpinkitės gerove miesto, į kurį jus ištrėmiau, ir melskitės už jį Viepačiui, nes jo gerovė – jūsų gerovė" (Jer 29,7). O Naujajame Testamente Paulius ragina bendruomenę melstis už valdžią, "...idant galėtume tyliai ramiai gyventi visokeriopa maldingą ir gerbtiną gyvenimą" (1 Tim 2,2), nes valstybės politika ir visuomenės padėtis lemia Bažnyčios gyvenimą.

3 priežastis: Kalno pamoksle Jėzus ragina krikščionis būti šviesa žmonių akivaizdoje ir žemės druska.

Pavyzdžiu apie druską ir šviesą Jėzus paragina tikinčiuosius gyventi ne vien sau (Mt 5, 13–16). Jis skatina veikti visų žmonių labai ir visų žmonių akivaizdoje: "Taip tešviečia ir jūsų šviesa žmonių akivaizdoje, kad jie matytų gerus jūsų darbus ir šlovintų jūsų Tėvą danguje" (Mt 5,16).

4 priežastis: Biblija nėra vien knyga saviugdai, ji daug kalba ir apie visuomenės interesus.

Biblija liečia daugybę šeimos, ekonominių, socialinių, teisinių, civilinių ir organizacinių klausimų. Kalba apie paveldėjimo, auklėjimo, socialinės paramos reikalus, apie skolas, infliaciją, atlyginimus, mokesčius, taip pat apie prostituciją, žmonių grobimą, apie žemės sklypų ribų nustatymą, žalos atlyginimą, kalba apie teisėjus, karalius, korupciją, armijos išlaidas, gynybą, kūrinių saugojimą, melagingą liudijimą, abortus, pelną, apie senelių globą, pagalbą neįgaliesiems ir dar apie daug ką. Ar visa tai gali būti vien tik mano reikalas? Aš pabrėžiu vien tik, nes, be abejo, visa krikščioniškoji etika, visi pasikeitimai prasideda atskirame žmoguje, jo gyvenime. Bet bandymas traktuoti Bibliją kaip vadovėlį atskiram individui nieko gero neduoda. Visą Bibliją persmelkia sukūrimo tvarkos principai, apeliuojantys į žmonių bendrabūvį. Bet koks bandymas iš Biblijos išdistiliuoti įsakymus, galiojančius vien

privačioje sferoje, prilygsta Dievo įsakymų panaikinimui.

"Žinantis, kas iš tiesų yra krikščionybė, automatiškai ir pagal definiciją žino, kad ji iš savo sekėjų reikalauja aktyviai priešintis socialinėms negerovėms ir stengtis sumažinti žmonių skurdą."1

I 5 priežastis: Dešimt Įsakymų niekada nebuvo vien privataus gyvenimo tvarkymo programa, o būtent Dievo sukūrimo tvarkos bei kitų pagrindinių jo nuostatų santrauka, apimanti visas gyvenimo sferas.

Dešimties Dievo Įsakymų perspėjimai nežudyti, neliudyti neteisingai, negeisti yra esminiai ne tik kiekvienam iš mūsų, bet ir visai visuomenei bendrai. Dešimt Įsakymų sukuria, pavyzdžiui, žudymo įvertinimo teisinę bazę, draudimas melagingai liudyti labiau susijęs su teismo procesu. Taip pat ir pareiga dirbančiajam šabo dieną laikyti laisvadieniu, raginimas gerbti tėvus byloja apie Dievo suinteresuotumą teisinga ir sveika visuomene.

I 6 priežastis: Senajame ir Naujajame Testamente Dievu pasitikintys žmonės užėmė aukštas pareigas kaip valdininkai ar valdovai.

Čia galima paminėti ne tik ilgą Izraelio teisėjų, karalių, valdininkų sąrašą, bet ir kitas tautas. Dievo palaimintasis Juozapas Egipte buvo antrasis asmuo po faraono. Danieliui taip pat teko užimti svarbius postus keliose galingose imperijose. Estera buvo net Persijos imperijos karalienė. Nehemijas dirbo taurininku pas vieną pagonių karalių. Senajame Testamente pasa- kojama apie daugelį atsivertimų: apie Babilono karaliaus Nebukadnecaro, apie Ninevės karaliaus atsivertimą pranašo Jonos laikais, apie Sirijos karaliaus aukšto pavaldinio atsivertimą po trumpo pokalbio su paprasta izraelite, apie pranašo Elizejaus atsivertimą. Net ir po atsi- vertimo nė vienas neprarado savo tarnybos. Naujajame Testamente Jėzų įtiki ir savo postuose išlieka Romos armijos kareiviai ir karininkai (Mt 8, 5–13; Lk 7, 2–9; Mt 27, 54; Mk 15, 39; Lk 23, 47; Apd 10, 1–48) bei Atėnų Areopago narys Dionizijas (Apd 17, 34).

I 7 priežastis: Naujasis Testamentas pateikia to meto įtikėjusiems muitininkams, kareiviams, policininkams aiškius ir teisingus nurodymus, kaip eiti savo pareigas, kurias jie išlaikė ir po atsivertimo.

Romos imperijai tarnaujantiems Jonas Krikštytojas sakė: "Ėjo ir muitininkai krikštytis ir klausė: 'Mokytojau, o ką mums daryti?' Jis aiškino jiems: 'Nereikalaukite daugiau, negu jums nustatyta.' Taip pat ir kariai klausinėjo: 'O ką mums daryti?' Jis jiems sakė: 'Nė iš vieno nespaukite pinigų, neįdavinėkite norėdami pasipelnyti, tenkinkitės savo alga'" (Lk 3,12–14).

Atsivertęs muitininkas Zachiejus atiduoda pusę savo turto vargšams, pasiryžta keturgubai atlyginti tiems, kuriuos buvo nuskriaudęs (Lk 19, 1–10).

I 8 priežastis: Jonas Krikštytojas ir Jėzus buvo pasirengę dėl prasto pareigų vykdymo bei netinkamo gyvenimo būdo viešai kritikuoti karalių Erodą.

Jonas Krikštytojas įspėjo karalių Erodą nevesti savo žmonos (paaiškinimas Kun 20, 16 ir 21), nors tai jam kainavo gyvybę (Lk 3, 19–20; Mt 14, 3–5; Mk 6, 17–20). Žmonėms, atėjusiems Jėzaus perspėti apie Erodo ketinimą jį nužudyti, Jėzus liepia: "Eikite ir pasakykite tam lapei..." (Lk 13,32). Ir tai ne vieninteliai atvejai. Visame Šventajame Rašte atvirai ir kritiškai kalbama tiek apie privataus vyresnybės gyvenimo klaidas, tiek ir apie jų neteisingus įstatymus ar viešus veiksmus.

I 9 priežastis: valstybės valdžia veikia Dievo pavedimu. Tai argi klaidinga rūpintis valdžia, pasistengti, kad valdžia ir visuomenė tą Dievo pavedimą gerai suprastų ir jo laikytųsi?

Štai garsioji Pauliaus citata apie valdžią: "Kiekvienas žmogus tebūna klusnus viešajai valdžiai, nes nėra valdžios,

kuri nebūtų iš Dievo, o kurios yra, tos Dievo nustatytos. Kas priešinasi valdžiai, priešinasi Dievo sutvarkymui. Kurie priešinasi, užsitraukia teismą. Juk vyresnybės bijoma ne gera darant, o pikta. Nori nesibijoti valdžios? Daryk gera, ir susilauksi iš jos pagyrimo. Ji juk yra Dievo tarnaitė tavo labui. Bet jei darai bloga, bijok, nes ji ne veltui nešioja kalaviją. Ji – Dievo tarnaitė ir rūsti baudėja darantiems pikta. Todėl reikia jos klausyti ne tik dėl grasos, bet ir dėl sąžinės. Juk todėl ir mokesčius mokate, o anie yra Dievo tarnautojai, nuolat užsiimantys tais dalykais. Atiduokite visiems, ką privalote: kam mokestį – tam mokestį, kam muitą – muitą, kam baimę – baimę, kam pagarbą – pagarbą" (Rom 13,1–7). Jei valdžia, – o Pauliaus laikais ji buvo tikrai visiškai nekrikščioniška, – yra "Dievo tarnaitė", tai ar gali kiti "Dievo tarnai", būtent tikintieji, ją ignoruoti ir visiškai nesirūpinti?

I 10 priežastis: krikščionys gali ir turi kritikuoti valdžią. Tik niekada neturėtų to daryti su intencija ją nuversti. Krikščionių užduotis – priminti valdžiai apie jai Dievo skirtą užduotį, padėti pasitaisyti.

Anarchija prieštarauja Dievo valiai. Nors valdžia nėra dieviška, tačiau Dievo paskirta. Krikščionys turėtų vengti bet kokių bandymų abejoti ir taip nelengvos valdžios misijos reikalingumu ar ją boikotuoti. Jie privalo išsiugdyti teigiamą požiūrį į policiją bei teismus ir remti juos kovoje su blogiu. Dievas nori iš tiesų, kad už blogus darbus vyresnybė baustų. Ribos peržengiamos tik tuomet, kai valdžia pradeda bausti už gerus darbus arba verčia daryti blogus.

I 11 priežastis: Tie, kurie užsiima pagalba žmonėms, turėtų galvoti ne vien tik apie labdarą, šalpą, bet ir stengtis analizuoti socialinių negerovių priežastis.

Žinoma, alkanam visada pirmiausiai duodama pavalgyti. Bet po to reiktų dar ir paklausti, kodėl jis alkanas? Gal jį atstūmė artimieji? Gal jis karo pabėgėlis? Gal jis vyraujančios savo šalyje religijos auka? (Induizme, pvz., vargingiausiam gyventojų sluoksniui neleidžiama įgyti išsilavinimo, kad nepatektų į aukštesnę kastą.)

I 12 priežastis: Jėzus aiškiai pasako, kad žmonės negali žinoti jo atėjimo dienos. Todėl krikščionių veikla grindžiama Dievo įsakymais, o ne visokiomis spėlionėmis apie ateitį.

Jėzaus draudimas "nustatinėti" jo atėjimo dieną yra trumpas ir aiškus: "Ne jums žinoti laiką ir metą, kuriuos Tėvas nustatė savo galia" (Apd 1,7); "Taigi budėkite, nes nežinote nei dienos, nei valandos" (Mt 25,23). Beje, Biblijoje niekur nėra pasakyta, kad artėjančių paskutiniųjų laikų akivaizdoje nustoja galioti bent vienas įstatymas, net jeigu ir būtų, tarkime, kokia galimybė tiksliai nustatyti pasaulio pabaigos datą. Dievas nori, kad mes gyventume pagal jo apreiškimą ir aiškią valią, o ne orientuotumės į kažkokią mums nežinomą, sąmoningai užslėptą ateitį.

Tai akcentuoja ir Paulius savo laiške Timotiejui jį perspėdamas: "... paskutinėmis dienomis užeis sunkūs laikai, nes žmonės bus savimylūs, godūs pinigų, pasipūtę, išdidūs, iktžodžiautojai, neklusnūs gimdytojams, nedėkingi, nedorėliai, nemeilūs, nesutaikomi, šmeižikai, nesusivaldantys, šiurkštūs, storžieviai, nekenčiantys to, kas gera, išdavikai, pramušt- galviai, pasipūtėliai, labiau linkę į malonumus negu į Dievą" (2 Tim 3,1–4). Ko Timotiejus privalo laikytis tokiems laikams užėjus? "Mokymo" ir Pauliaus pavyzdžio, Šventojo Rašto: "Pikti žmonės, suvedžiotojai eis dar blogyn, klaidindami ir klysdami. O tu laikykis to, ką esi išmokęs ir tvirtai įtikėjęs, žinodamas, iš kokių žmonių esi išmokęs. Tu nuo vaikystės pažįsti šventuosius Raštus, galinčius tave pamokyti išganymui per tikėjimą Kristumi Jėzumi. Visas Raštas yra Dievo įkvėptas ir naudingas mokyti, barti, taisyti, auklėti teisumui, kad Dievo žmogaus taptų tobulas, pasirengęs kiekvienam geram darbui" (2 Tim 3,13–17). Vienintelė Biblijos taisyklė užėjus sunkiems laikams yra laikytis Dievo Įstatymo. Paskutiniems laikams nėra nustatyta jokių ypatingų etikos taisyklių, visais laikais krikščionys turi laikytis Dievo tvarkos.

2. Žmogaus išganymas yra pagrindinis, bet ne vienintelis tikslas

I 13 priežastis: net jei žmogaus išganymas ir yra pirmas ir pagrindinis misijos tikslas, vis tiek nereiškia, kad negali būti tolimesnių tikslų. Būtent kiekvieno išganymas ir pagimdo naujus tikslus, padaro juos svarbius ir reikšmingus.

Jėzaus priesakas "eikite ir padarykite mano mokiniais visų tautų žmones" (Mt 28,19–20) reiškia, kad "mokiniais" reikia padaryti ne tik visų tautų, bet ir visus žmones. Gali susidaryti klaidingas masiškumo, darymo "urmu" vaizdas. Bet pirmas žingsnis yra asmeniškasis aktas: asmeniškasis kreipimasis, asmeniškasis atsivertimas, jau vien dėl tos priežasties, kad krikštus triasmensio Dievo vardan gali būti tik asmeniškasis dalykas. Vis dėlto šiuo būdu Jėzaus mokiniais turi tapti visi tautos žmonės. Ir taip turi atsitikti visose pasaulio tautose.

I 14 priežastis: žmogaus atsivertimas nėra finišas, bet visapusiško atsinaujinimo pradžia: pirma asmeninio, paskui šeimos, Bažnyčios, ekonomikos, valstybės bei visuomenės.

Pagal Jėzaus priesaką, jo mokiniais turi tapti visi žmonės. Ragindamas savo sekėjus mokyti žmones "laikytis visko, ką tik esu jums įsakęs", Jėzus reikalauja, kad būtų perteikta visa, be jokių išlygų biblinės etikos paletė. Tai darytų įtaką pirmiausia kiekvienam žmogui asmeniškai, jo kasdienybei, aplinkai, o vėliau naikintų ir įsigalėjusią nuodėmę bei akivaizdžią neteisę visuomenėje.

I 15 priežastis: iš susitaikymo su Dievu išauga kiekvieno asmeninė etika bei gyvenimo visuomenėje principai pagal Jėzaus nustatytą tvarką.

Laiško romiečiams pradžioje Paulius pirmiausia kalba apie žydų ir pagonių nusikaltimus Dievui, ir kodėl išganymas yra vien Jėzuse Kristuje. Ir tik penktame skyriuje jis pereina prie asmeninių dalykų: "Taigi, nuteisinti tikėjimu, gyvename taikoje su Dievu per mūsų Viešpatį Jėzų Kristų, per kurį tikėjimu pasiekiamo tą malonę..." (Rom 5,1–2). Nuo asmeninės etikos (Rom 6–8), palaipsniui pereina prie bendruomeninės (Rom 12–14), kultūrinės (Rom 14–15) bei politinės (13, 1–7). Laiške romiečiams Pauliui savaime suprantama, kad tikėjimas žmogaus gyvenime veikia jo būtį visuomenėje, darbe, tautoje, valstybėje. Bandantis savo tikėjimą apriboti tik santykiu su Dievu ir Bažnyčia, turėtų iš laiško romiečiams išplėsti ir išmesti bent keletą lapų.

3. Krikščioniška šeima

I 16 priežastis: auginantieji vaikus atlieka vieną iš svarbiausių visuomenės politikos vaidmenų, kadangi jie ruošia žmones gyvenimui, diegia pagrindines vertybes bei bendravimo su kitais principus.

Šeima yra Dievo kūrinys, kuris laiduoja vaikų auklėjimą, teikia galimybę jaunajai kartai imti pavyzdžius ir mokytis iš suaugusiųjų, kaip visų gerovei mūsų visuomenėje gali būti relizuojami bibliniai principai. Kur gi kitur, jei ne namuose vaikai išmoks atjausti, nepavydėti, padėti silpnesniems, pagirti ir padrąsinti kitus? Būtent dėl to krikščionys neturėtų savanoriškai trauktis iš tų sričių, kurias jiems Dievas galbūt kaip tik paskyrė kurti ir formuoti. Pavyzdžiui, nereikia bijoti gerinti švietimo politiką, kuriant krikščionišką mokyklą, tikslingai remiant krikščionis mokytojus valstybinėse mokyklose.

I 17 priežastis: darnios šeimos, krikščioniškos šeimos įmanomos tik tada, jei krikščionys pasirūpina, kad išliktų valstybės bei visuomenės šeimai suteiktos laisvės, teisės ir priedermės.

Besirūpinantieji šeima turi puoselėti ir aktyvumą visuomeniniame gyvenime. Nes nuo visuomenės priklauso, kokia

gali ir turi būti šeima. Šeimą griaušančios jėgos kyla iš visuomenės. Jos gali būti nuslopintos tik tokiu atveju, jei šeima pačios savęs labai tą visuomenę įtakoja. Todėl šiuo atveju buvusių komunistinių valstybių bandymas sugriauti krikščionišką šeimą tikrai daug bylojantis.

Šiandien šeima vis labiau praranda savo galias ir pagrindines funkcijas. Iš tokių jos svarbiausių uždavinių kaip ekonomikos, švietimo, visuomenės gerbūvio formavimo telikę tik fragmentai. Darbo vietos atskyrimas nuo šeimos, spartėjantis teisinis ir visuomeninis šeimos bei nesantuokinės partnerystės sugretinimas, senelių, ligonių, neįgalųjų apgyvendinimas specialiose prieglaudose – tai tik keli pavyzdžiai, įrodantys, kaip nyksta pagrindinės šeimos funkcijos. Tik krikščioniškų vertybių atgimimas mūsų visuomenėje gali atgaivinti ir pagrindinę šeimos misiją bei šeimos atsakomybę.

4. Mūsų gyvenimo pavyzdžiai

I 18 priežastis: pasyvus visuomenės gerbūvio kūrimo atžvilgiu krikščionis, norėdamas ar nenorėdamas susitaiko su savo aplinkos principais.

Nė vienas negali gyventi be principų ir vertybių. Krikščionis, aktyviai nestojantis už sveikų, krikščioniškų principų ir vertybių realizavimą visuomenėje arba net manantis, kad krikščioniški principai mūsų visuomenei netinkami, savo tikrųjų vertybių ieškosi kur nors kitur, dažniausiai savo aplinkoje. Etikos profesorius Klausas Bockmühliis taikliai apibūdina:

"Sielų gelbėtojo'2 mentaliteto krikščionims didžiausias pavojus yra tas, kad jie, nekeldami didesnių klausimų, ir toliau (dažniausiai gana sėkmingai) dalyvauja visuomeniniame gyvenime. Manydami, jog apie sekuliaris gyvenimo sferas Dievas nieko nekalba, jie perka ir parduoda pagal pasaulio taisykles, vis labiau patekdami 'šio pasaulio kunigaikščio' valdžion."3

I 19 priežastis: daug krikščionių ne visai suvokia, kokią didelę reikšmę visuomenei turi tam tikri bibliniai krikščioniški įstatymai.

Nekrikščionys tai kartais supranta daug geriau. Sociologijos profesorius Helmutas Schoeckas savo knygoje apie pavydą, analizuodamas pavydo draudimą Dešimtyje Dievo Įsakymų, Jėzaus ir apaštalų mokyme, pastebi:

"Naujajame Testamente pavydus žmogus beveik niekada nelieka nepastebėtas. Jis kaip brandus žmogus ir kaip krikščionis raginamas susitaikyti su kito geresne padėtimi. Būtent pažabodama pavydą ir šitaip paskatindama bei apgindama žmogaus kūrybines galias, netgi galbūt išvis pirmą kartą suteikdama joms tokią plačią galimybę atsiskleisti, ši krikščionių etika įnešė savo indėlį į Vakarų pasaulio istoriją."4

Kurstantis pavydą, pamina svarbius krikščioniškus siekius ir žiauriai supriešina visuomenę.

I 20 priežastis: korupcija ir kyšininkavimas plis tol, kol bus ignoruojamas nepaperkamo ir niekaip nepaveikiamo Dievo pavyzdys.

Korupcija ir kyšininkavimas plinta Vokietijoje ir kai kuriose kitose turtingose Europos valstybėse. Visa tai, kas atrodė toli nuo mūsų, kažkur trečiojo pasaulio šalyse ar kokioje Italijoje, vis labiau tampa kasdienybe ir pas mus. Nekorumpuotas valdininkas – prūsiškosios tvarkos simbolis, šiandien retenybė. Jei teisininkams dar pavyksta išvengti didelių korupcijos skandalų, tai muitininkai, policininkai, valdininkai, kontrolės tarnybų darbuotojai jau nuolatiniai skandalingųjų antraščių herojai. Tik labai mažai kas supranta, kad tai yra krikščioniškų vertybių pamynimo logiška pasekmė. "Nedoras žmogus traukia kyšį iš sterblės, norėdamas iškreipti teisingumo taką" (Pat 17,23).

Tie, kas atmeta krikščionių Dievą, nepripažįsta ir aukščiausiojo Teisėjo, kurio absoliutus teisingumas bei nepaperkamumas yra ir bus pagrindas, dėl kurio reikia vengti laužyti įstatymus dėl pasipelnymo ar garbės.

Senajame Testamente daugelyje vietų Dievas įvardijamas kaip "... didingas, galingas ir baisus Dievas, nesantis šališkas ir neimantis kyšio" (Įst 10,17), taip pat tvirtinama, kad "... Viešpatyje, mūsų Dieve, nėra jokio neteisingumo ar šališkumo, ar kyšių ėmimo" (2 Met 19,7).

I 21 priežastis: vienas iš ypatingų krikščioniškos etikos uždavinių yra neįgalųjų parama bei jų garbės ir orumo apsauga.

Argi gerai, kad veikti imame tik tuomet, kai nelaimė ištinka mus pačius? O gal neturėtume to laukti ir jau dabar pradėti rūpintis, kad visi mūsų šalies piliečiai pripažintų, jog neįgalūs žmonės, kaip ir sveikieji, yra visaverčiai Dievo kūriniai ir turi teisę būti ir gyventi kartu su visais bei tikėtis solidarumo. Argi neturėtume pasirūpinti, kad ši krikščioniška nuostata būtų įteisinta įstatymu ir taptų valstybės veiklos principu? Ir argi neturėtume reikalauti, kad žmogaus garbės ir orumo būtų paisoma ten, kur šiandien mūsų visuomenė visa tai mina ir niekina, pavyzdžiui, kai be jokių skrupulų, beveik automatiškai abortu šalinami iš motinos kūno vystymosi sutrikimų turintys kūdikiai?

I 22 priežastis: tik tobulinant ir plėtojant švietimą bei aiškinamąjį darbą mūsų šalyje, būtų įmanoma pristabdyti abortų tragediją.

Kai dauguma šalies gyventojų pasisako už abortus ir tūkstančiai juos darosi arba skatina, neefektyvūs jokie įstatymai ar baudmės, kad ir kaip tai svarbu bebūtų. Iš esmės pristabdyti abortus galima tik sukūrus pamatines to prielaidas. Asmeniniai ryšiai, konkretaus žmogaus nuostatos pasikeitimas, darbas su šeimomis, Bažnyčios bei piliečių iniciatyva yra keliai į susitarimą dėl žmogaus gyvybės neliečiamumo, beje, ir negimusios.

I 23 priežastis: aplinkosaugos judėjimas 'kūrinijos išsaugojimą' paskelbė savo užduotimi. Krikščionys turėtų papildyti ir aiškiai parodyti, kad nėra jokios kūrinijos be Kūrėjo.

Žmonių viešpatavimas žemėje visų pirma naudingas jiems patiems, bet drauge ir visai kūrinijai. Besilaikąs Dievo tvarkos, priešingai nei bedievis, veikia visos kūrinijos labui: "Teisus žmogus rūpinasi savo gyvuliais, o nedoru žmonių širdis žiauri" (Pat 12,10). Pasakojime apie kūrimą žmogui patikima užduotis "dirbti" ir "rūpintis" sodu (Pr 2, 15). Kitaip tariant, teiginiai "keisti" ir "išsaugoti" – tarsi prieštarauja vienas kitam, bet praktiškai neatskiriami kaip dvi vienos monetos pusės.

Modernus aplinkosaugos judėjimas šia kiek svetima jam sąvoka "kūrinija" ("Kūrinijos išsaugojimas") krikščioniškos kultūros visuomenėje atkreipė nemenką dėmesį. Nors iš tikro tai tik etiketė, – mat, užuot orientavęsi į Kūrėją, žaliųjų judėjimai dažniausiai linkę sudievinėti pačią gamtą ir ištrinti bet kokias ribas tarp žmogaus ir visos kitos kūrinijos. Biblija moko, kad pasaulį išsaugoti galima tik bendrystėje su Kūrėju, tik mylint Dievą ir paklūstant jo nustatytai tvarkai. Jei krikščionys saugoja gamtą, tai tik dėl to, kad to reikalauja Dievo įsakymai, o ne pati gamta. Todėl krikščionys savo indeliu į gamtos apsaugą, "kūrinijos išsaugojimui" galėtų suteikti išties krikščionišką turinį. **5. Bažnyčios istorija**

I 24 priežastis: visi didieji reformatoriai nors ir pasisakė už Bažnyčios ir valstybės atskyrimą, bet tuo pačiu buvo ir už valstybės orientavimąsi į krikščioniškas vertybes bei principus.

Absurdiška manyti, kad Liuteris, Kalvinas ar kuris nors kitas reformatorius nesidomėjo visuomenės reikalais. Visi jie stengėsi atnaujinti ne tik Bažnyčią, bet ir visuomenę. Pirmiausia jie darė tai būtent mokydami žmones Biblijos pagrindų.

Visų 16 amžiaus reformatorių raštai arba raštų skyriai apie visuomenės bei politinius reikalus sudaro nemenką biblioteką. Bažnyčios nepriklausymas nuo valstybės ar valstybės nuo Bažnyčios jiems niekada nereiškė, kad valstybė gali daryti ką nori, nekreipdama jokio dėmesio į krikščioniškas vertybes. Be to, nė vienas iš daugelio

Reformacijos Tikėjimo išpažinimų nemoko, kad krikščionims nereikia rūpintis visuomenės gerove.

I 25 priežastis: pietizmo pradininkai atnaujino požiūrį ne tik į atgimimą iš aukšto, bet ir į visuomeninę veiklą, ypač į rūpinimąsi ligoniais ir vargšais.

Philippas Jakobas Speneris, paskelbęs pirmąją pietizmo reformų programą, sukėlė ne tik didžiulę misionieriškų organizacijų, bet ir visuomeninės paskirties įstaigų atsiradimo bangą. Vien Augustas Hermannas Franckė kiek inicijavo arba įsteigė našlaičių prieglaudų, mokyklų vargšams, vaistinių, slaugos ligoninių! Franckės "realinė mokykla", įkurta neaukštuomenės šeimų vaikams suteikti realinį (tikrovei artimą) išsilavinimą, iki šios dienos (Vokietijoje) gyvuojantis pietistų "išradimas". Slaugos ir šalpos darbus dirbę diakonijos namai, ligoninės bei senelių prieglaudos, vėliau priklausomybių reabilitacijos centrai – visa tai niekaip neišbrauksi iš pietizmo istorijos! Dar būtų galima paminėti nemažai svarbių asmenų, aktyviai skleidusių krikščioniškas vertybes tarp žmonių ir visoje valstybėje.

I 26 priežastis: praktiškai visų konfesijų vadovai tvirtino, jog krikščionys turi teisingos politikos ir teisingos visuomenės gyvavimo principų supratimą ir pareigą paskelbti ir išaiškinti juos valdžiai bei tautai.

Tas pasakytina apie visus Bažnyčios tėvus bei teologus iki Reformacijos, apie pirmuosius reformatorius Liuterį ir Melanchtoną, apie reformatus Kalviną, Bucerį, Knoksa, apie anglikonų reformatorių Cranmerį, metodistus Wesley'į bei Whitefieldą, taip pat apie baptistus (pirmiausiai Anglijos ir Amerikos) ir dar apie daugelį kitų. Tvirtinimai, kad krikščionys turėtų šalintis visuomeninės veiklos ir kad krikščioniškos vertybės galioja tik Bažnyčiai, bet ne visuomenei, visada buvo atskalūniški ir niekada neatsispindėjo jokios konfesijos Tikėjimo išpažinimuose. Tik išsikerojęs paskutiniojo šimtmečio individualizmas atvėrė galimybes "privačiai" krikščionybei, be jokio visuomeninio intereso, net be organizuotų bendruomenių.

I 27 priežastis: idėja, jog tikėjimas yra privatus reikalas ir visiškai atsietas nuo bet kokio visuomeniškumo, kilusi iš modernaus ir perdėto individualizmo, o ne iš biblinio atsinaujinimo.

Kalta ne Biblija, o modernus, bedieviškoje terpėje gimęs individualizmas, kad daugybė krikščionių pasitraukia iš ekonomikos ir politikos, dar blogiau – daugelio gyvenimas net niekaip neliudija apie elementarias krikščioniškas vertybes.

6. Demokratija ir jos krikščioniškos šaknys

I 28 priežastis: mūsų teisinės valstybės šaknys, šalia kitų dvasinių istorinių klodų, yra įaugusios ir į gana svarbų biblinio teisinio mąstymo klodą. Šio fakto neigimas iškreipia teisingumą, o jo vieton stoja savavališki sprendimai.

Žmogaus teisė į teisingą teismo procesą aprašyta prieš tūkstantmečius Senajame ir Naujajame Testamente. Nuspręsti, kas teisinga, gali tik teisingas teisėjas. Tobulas teisėjas yra Dievas (žr. Įst 10, 17–18; Ps 7, 9.12; 9, 5; 50, 6; 58, 2–3), "Viešpats yra teisingumo Dievas" (Iz 30, 18). Teisėjas privalo skelbti teisingą nuosprendį, nes teisia ne žmonių vardu, bet Viešpaties (2 Met 19, 6–7). Teisėjas turi neužmiršti, kad Dievas jį mato ir stovi nekaltojo pusėje: "Kai žmogaus teisės paminamos, Aukščiausiojo akivaizdoje, kai, sprendžiant bylą, skriaudžiamas žmogus, – ne jau to Viešpats nemato?" (Rd 3,35–36).

"Teisdami negalite būti šališki...", ragina Viešpats (Įst 1,17; 2 Met 19, 7; Pat 18, 5; 24, 23; Job 13, 10; Kol 3, 25; Ef 6, 9), nes pats Viešpats nėra šališkas (Įst 10, 17–18). Teisėjas turi viską "rūpestingai ištirti" (Įst 17,4) ir paskelbti nuosprendį "niekam nedarydamas išimčių" (1 Tim 5,21).

Todėl negali būti jokių dvigubų įstatymų – vienokių didžiūnams, kitokių vargšams. "Nesielgsi neteisingai,

darydamas sprendimą; nebūsi šališkas vargšui ir nenusileisi didžiūnei, bet teisi savo artimą teisingai" (Kun 19,15), nes Dievas "... rūpinasi beturčių teisėmis" (Pat 29,7). Tad "Kalbėk už tą, kuris pats už save negali kalbėti, dėl skurdžiausių teisių. Atverk burną! Tark teisų nuosprendį, gink vargšus ir beturčius!" (Pat 31,8–9).

Pagal Bibliją, valstybės teisingumas įvertinamas atsižvelgiant į silpnųjų apsaugą. Svarbu ne kaip sekasi daugumai valstybės gyventojų, bet būtent kaip gyvena jos silpnieji ir neįtakingieji. Svarbu ne kaip sekasi savo teises ginti pasiturintiems ir stipriems, bet kaip teismai elgiasi su vargšais, našlėmis ir našlaičiais. Dievas yra visų žmonių Kūrėjas ir Viešpats, todėl nori, kad mes elgtumės vienas su kitu taip, kaip pridera Dievo kūriniais, sukurtiems pagal jo paveikslą, o ne kaip žvėrys, besitaikantys perkąsti vienas kitam gerklės.

I 29 priešastis: be įstatymo nėra teisingumo, be teisingumo nėra Dievo tvarką atitinkančios valstybės.

Šiandien netgi galingiausi žmonės privalo paklusti įstatymui ir teisingumui – tai labai krikščioniškas ir bibliškas modernųjų laikų laimėjimas. Tie laikai, kai karalius pasakydavo, kad "įstatymas esu aš!", laimei, negrįžtamai praėjo. Net aukščiausi valstybės vadovai, taip pat ir pati valstybė privalo paklusti visiems bendriems įstatymams ir už jų pažeidimą gali būti patraukti atsakomybėn. Būtent krikščionys gali žymiai prisidėti prie šio reikalo įgyvendinimo.

Kur nėra teisingumo, atsiranda savivalė. "Teisumas išaukština tautą, o nuodėmė pažemina" (Pat 14,34).

Augustinas gerai pasakė: "Kas gi yra tie turtingieji, nežinantys teisingumo, jei ne plėšikų gaujos? Juk ir plėšikai yra ne kas kita, kaip nedideli turčiai."5 Šią mintį jis iliustruoja taikliu pavyzdžiu:

"Todėl tinkamas ir teisingas yra tas atsakymas, sykį vieno pagauto pirato pateiktas

Aleksandriui Didžiajam. Kai karalius jo paklausė, kaip jis drįstas drumsti jūrų ramybę, šis tiesiai atrėžė: O kaip tu drįsti drumsti pasaulio ramybę? Kadangi aš tai darau mažu laiveliu, todėl vadinuosi piratas. Tu tai darai su dideliu laivynu, tai vadiniesi imperatorius."6

I 30 priešastis: negerai, kad daug krikščionių politiką laiko iš esmės blogu ir "nešvarių" reikalu.

Kai iš politikos traukiasi krikščionys ir juos čia dar palaiko bažnyčios, kai politikoje ignoruojama Dievo tvarka, nieko nuostabaus, jei ji tampa nešvarių reikalu. Bet ir gera politika nėra labai švari, kadangi ji atlieka gan nešvarią misiją – kovoja su blogiu. Tačiau jeigu jai šią misiją paskyrė Dievas, tai kaip ji gali būti iš esmės bloga? Kaip ir tėvų autoritetas netampa bevertis, jei jį suteršia, iškreipia, juo piktnaudžiauja bedieviai tėvai. Politika ne gadina žmogų, o jį atskleidžia. Kai Dievui paklusnūs žmonės iš politikos išeina, nėra ko stebėtis, kad į jų vietą ateina kiti, darantys savo politiką.

I 31 priešastis: įstatymą, reglamentuojantį Bažnyčios atskyrimą nuo valstybės, Amerikos valstijose inicijavo krikščionys.

Bažnyčios atskyrimo nuo valstybės idėją išskėlė ir įgyvendino ne krikščionybės priešai, o patys krikščionys. Nepaisant visų ankstesnių šimtmečių klaidų, nėra nė vienos religijos, kurioje Bažnyčios atskyrimas nuo valstybės būtų nuo pat pradžių taip aiškiai apibrėžtas, kaip krikščionybėje. Kitose tautose buvo įprasta, kad vyriausiasis valdžios atstovas kartu yra ir religinis vadovas, tuo tarpu nei Senajame, nei Naujajame Testamente niekur nerasime, kad karalius tuo pat metu būtų ir vyriausiasis kunigas arba kad kunigas nustatinėtų tautos politiką. Dėl to žymus istorikas Eugenis Ewigas netgi kalba apie senatestamentiškai pagrįstą "lotyniškųjų Vakarų mokymą apie dvi valdžias"7. O kitas istorikas, Eduardas Eichmanas, rašydamas apie valdžios padalijimą tarp aukščiausiojo kunigo ir karaliaus Senojo Testamento laikais, kolegai pritaria: "Perimant šventuosius Raštus ši Senojo Testamento tvarka tapo ir krikščioniškųjų Vakarų bendru turtu."8 Tik valstybei stojus prieš Dievo įstatymus, valdžių padalijimas gali virsti valstybės kova prieš krikščionybę.

I 32 priežastis: valdžių paskirstymo užuomazgos glūdi krikščioniškoje žmogaus nuodėmingumo sampratoje.

Ne veltui krikščionių tradicijoje valdžių padalijimas pagrįstas žmogaus nuodėmingumu. Būtent šitaip apribojama per didelė vieno žmogaus įtaka. Evangelikų teologas Helmutas Thielickė rašo:

"Valdžių padalijimas yra institucionalizuota nuolatinio nepasitikėjimo valdžia, tiksliau valdančiaisiais, išraiška. Padalijimo idėją stimuliuoja nesąmoninga nuopuolio pasekmių blogio apraiškos tikimybė, puolusio žmogaus įtartinumas."9

Be šios krikščioniškosios dimensijos valdžių padalijimas tampa vien galingųjų pokeriu. Todėl apie žmogaus nuodėmingumą reiktų kalbėti ne tik skelbiant Evangeliją, bet ir apsaugant politiką nuo išdidumo bei lengvatikybės.

I 33 priežastis: pagrindinės visuomenės vertybės negali būti sukuriamos vien paprasčiausiu visuotiniu susitarimu, juolab kad nėra aišku, ar mūsų visuomenė šiandien apskritai galėtų pasiekti kokį nors bendrą susitarimą.

Jeigu pakaktų vien visuotinio susitarimo, tai nacionalsocializmas būtų gyvavęs tik tol, kol jam pritarė sužavėta visuomenės dauguma. Bet būtent iš nacionalsocializmo pasimokėme, kad reikalingos ir būtinos aukštesnės už valstybę, neliečiamos vertybės. Todėl JTO ir sukūrė Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją, ir todėl pagrindinio įstatymo kūrėjai neliečiamai ir visiems laikams užrašė keletą žmogaus garbę ir orumą patvirtinančių nuostatų. Ne valstybė sukuria ir ne ji suteikia žmogui pagrindines teises, ji tik jas perima ir įtvirtina, nes žmogus yra Dievo kūrinys. Ši žmonėms suvokiama ir amžina tvarka yra aukštesnė už visus visų valstybių įstatymus bei bendruosius susitarimus.

I 34 priežastis: pagrindinės visuomenės vertybės, viena vertus, turi išlikti neliečiamos, bet drauge ir sulaukti visuomenės daugumos pritarimo.

Be pritarimo, amžinosios vertybės gali būti primetamos tik diktatūra. Pritarimui skatinti krikščionims reiktų rinktis būtent aiškinimo, asmeninio įtikinimo kelią.

Nė viena visuomenė negali deklaruoti savo konstitucijoje bei įstatymuose kitokių vertybių, negu praktikuoja ar bent teoriškai palaiko. Pavyzdžiui, Indijoje po Antrojo pasaulinio karo priimtas kastų panaikinimo įstatymas šiandien neveikia, nes, nepaisant šalies pažangos, dėl esamos religijos paprasčiausiai per daug indų dar tiki kastomis.

I 35 priežastis: jei kas sunaikintų krikščionybę, sunaikintų ir krikščionišką kultūrą.

"Mes turime aiškinti paprasčiausią dalyką, kad kultūra, besinaudojanti krikščionišku paveldu, palaikoma sekularizuotų krikščionybės formų, naikinama savo krikščioniškumą, naikinasi ir pati."10

Kaip gali augti saugumą teikiantis krikščioniškos kultūros su teisine valstybe, silpnųjų rūpyba, pagalba artimui medis, jei kertamos ir kertamos jo šaknys?

"Įžūlumas, su kuriuo paminami Dešimt Dievo Įsakymų, griaua mūsų visuomenę. Jei sąžinė formuosis ignoruodama absoliučias vertybes, mūsų visuomenė žlugs. O tuomet nustos funkcionuoti ir socialinė rinkos ekonomika¹¹, kuri, beje, įsitvirtinti gali tik tokiose valstybėse, kuriose bent kiek gyvuoja moralinių vertybių sistema."12

7. Bažnyčios užduotis

Visuomenė keičiasi ne iš viršaus į apačią, o iš apačios į viršų.

"Bet kokia socialinės veiklos programa, bandanti nekrikščionims primesti krikščionišką politinę tvarką, pasmerkta žlugti. Dėl paprasčiausios priežasties: visos politinės sistemos atspindi tautos tikėjimą."13

Dievo Įstatymas galioja tiek netikintiems, tiek ir valstybei, ir jo nešamas palaiminimas ar prakeikimas privalo būti

paskelbtas abiem vienodai. Bet tikras visuomenės, o drauge ir valstybės pasikeitimas galimas tik laikantis Jėzaus priesako (Mt 28, 18–20), prasidedantis evangelizacija ir krikštu ir pasibaigiantis visų Dievo įsakymų laikymusi: "Tad eikite ir padarykite mano mokiniais visų tautų žmones, krikštydami juos vardan Tėvo ir Sūnaus, ir Šventosios Dvasios, mokydami laikytis visko, ką tik esu jums įsakęs" (Mt 28,19–20).

Klausas Bockmühlis rašo:

"Tikras dorovės atnaujinimas pasiekiamas ne bausmių keliu, bet per kiekvieno žmogaus, daugybės žmonių dorovinį atsinaujinimą."14

Žymus kalvinistų teologas, buvęs Nyderlandų ministras pirmininkas Abrahamas Kuyperis teigia:

"Krikščionių bendruomenė neturėtų kištis į valstybės valdymą. Jų įrankis – laisvas žodis, jų galia – žmogaus įtaka žmogui, jo sąžinei, jo aplinkai, jo mąstymui – čia žiūrėkite, kad įsiviešpatautų Kristaus Dvasia, o tada jau ji pati įtakos ir valstybės valdymą."15

Atsinaujinimo kelias prasideda kiekviename iš mūsų, po to mūsų šeimose, o dar vėliau atsinaujinimas įžengia ir į krikščionių Bažnyčią. "Mat jau metas prasidėti teismui nuo Dievo namų..."(1Pt 4,17). Pauliaus pasakyti žodžiai žydams galioja ir Bažnyčiai: "Juk dėl jūsų, kaip parašyta, piktžodžiauja Dievo vardui pagonyms" (Rom 2,24).

Krikščionių ir bažnyčios padarytos nuodėmės mūsų visuomenėje blogesnės už "pasaulio" nuodėmes: "Bet jeigu, ištrūkę iš pasaulio purvyno Viešpaties ir Gelbėtojo Jėzaus Kristaus pažinimu, jie ir vėl jame įklimpę pralaimi, tai jiems paskui darosi blogiau negu pirma. Jiems būtų buvę geriau iš viso nepažinti teisumo kelio, negu, jį pažinus, nusigręžti nuo jiems duoto šventojo įsakymo" (2 Pt 2,20–21).

Karlas Barthas, komentuodamas Rom 11, 15, taikliai pastebi: "Bažnyčia nukryžiuo Kristų"16. Izraelį pavadindamas bažnyčia, jis parodo, kad būtent Dievo tauta padarė didžiausią istorijoje nusikaltimą. Šis pavojus lygiai taip pat tyko ir naujatestamentinės Bažnyčios.

Antrajam pasauliniam karui baigiantis G. Schenkelis rašė:

"Teisumas, ištikęs žemę, teisia ne tik diktatūrą, totalitarizmą, revoliucinį absoliutizmą ir radikaliausią išpuikimą, bet teisia taip pat ir krikščioniją, dėl krikščioniškų tautų nukrikščionėjimo, dėl krikščionių silpnumo, nesugebėjimo pasipriešinti kitoms žemės jėgoms."17

R. Suttonas Dešimties Dievo Įsakymų eiliškumo tvarką traktuoja kaip reformų programą. Penki pirmieji Įsakymai susiję su kunigiškomis užduotimis, kiti penki – su karališkomis. Be to, jis priduria:

"Ši pereinamumo nuo kunigo prie karaliaus struktūra atskleidžia žmogaus viešpatavimo kelią. Galima išvesti pagrindinį principą: kad taptų vadovu, žmogus pirmiau turi pabūti tarnu."18

Taigi, kaip matėme, krikščionys gali ir turi į visuomenės gyvenimą diegti biblinius principus ir nurodyti atsirandančias klaidas. Bet politikos ir visuomenės atsinaujinimas pirmiausia prasideda kiekviename iš mūsų: "Jeigu mano tauta, vadinama mano vardu, nusižemins, melsis, ieškos mano veido ir nusigręš nuo savo nedorų kelių, aš išgirsiu savo dangaus buveinėje, atleisiu nuodėmes ir atgaivinsiu kraštą" (2 Met 7,14). Tada Bažnyčia gali prašyti tikro užtarimo ir valstybei, ir visuomenei. Galiausiai belieka tik tikėtis, kad mums šiandien dar netinka Dievo žodžiai, pasakyti per pranašą Ezechielį: "Ieškojau tarp jų žmogaus, kuris atstatytų sieną ir stotųsi spragoje už šalį, kad jos nesunaikinčiau, bet neradau nė vieno" (Ez 22,30).

"Nepasikeitusi biblinė Evangelija privalo tapti pastebima pasikeitusių vyrų ir moterų gyvenime. Skelbdami Dievo meilę, tuo pat metu mes turime vykdyti ir meilės tarnystę; skelbdami Evangeliją apie Dievo Karalystę, mes privalome laikytis jo teisingumo ir taikos reikalavimų."19

Thomas Schirrmacher, teologijos, kultūros antropologijos ir etikos daktaras.

Martino Bucerio teologijos seminarijos (Bonoje) vadovas, leidėjas ir daugelio knygų autorius.

1 Montgomery J. W. Christians in the Public Square. Law, Gospel and Public Policy. – Edmonton, 1996. – P. 30.

2 "Sielų gelbėtojo mentalitetas" (vok. "Rettungsbootmentalität") pasižymi nuostata, kad krikščionys, o kartu ir visa Bažnyčia teturi vienintelę užduotį – gelbėti sielas nuo amžinojo prakeikimo. "Mes esame gelbėjimosi valtis visiems,

einantiems į pražūtį (– ir nieko daugiau)."

3 Bockmühl K. Theologie und Lebensführung: Gesammelte Aufsätze, Bd. 2. – Gießen, 1982. – S. 131.

4 Schoeck H. Der Neid und die Gesellschaft. – Frankfurt, 1987.

5 Augustinus A. Vom Gottesstaat, Bd. 1. – München, 1988. – S. 173.

6 Ten pat, p. 174.

7 Ewig E. Zum christlichen Königsgedanken im Frühmittelalter. In: Ewig E. Das Königtum: Seine geistigen und rechtlichen Grundlagen. – Lindau, 1956. – S. 15.

8 Eichmann E. Königs- und Bischofsweihe. Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. – München, 1928. – S. 8.

9 Thielicke H. Theologische Ethik, Bd. 2, 2. Teil: Ethik des Politischen. – Tübingen, 1958. – S. 255.

10 Rohrmoser G. Der Ernstfall: Die Krise unserer liberalen Republik. – Berlin, 1995. – S. 363.

11 Sąvoką "socialinė rinkos ekonomika" po II pasaulinio karo Vokietijoje įtvirtino protestantų bei katalikų ekonomistai ir mąstytojai A. Mülleris-Armackas, W. Röpkė, C. von Dietzė bei kiti. Jos atsiradimui darė įtaką teologai H.Thielickė, D.Bonhoefferis, O.Dibelius). Jų tikslas nebuvo šia sąvoka apibūdinti kažkokį naują darinį (kapitalizmo ir socializmo lydinį), bet būtent akcentuoti rinkos ekonomiką, papildytą svarbiais socialiniais komponentais. VFR šią sąvoką realizavo pirmasis Vokietijos ūkio ministras, (1963–1966 Vokietijos kancleris), krikščionis demokratas Ludwigas Erhardas. Šiandien socialinę rinkos ekonomiką atspindi vokiečių valstybės Konstitucija.

12 Huntemann G. "Wenn der Kirche die 'bunten Lebensformen' lieber sind". // Die Welt Nr. 91, 1992.

13 Craig K. Social Apologetics. In: Jordan J. B. The Failure of American Baptist Culture. – Tyler, 1982. – P. 43.

14 Bockmühl K. glauben und handeln: Beiträge zur Begründung christlicher Ethik. – Gießen, 1975. – S. 98.

15 Kuyper A. Die Kirche Jesu Christi: Worte aus Reden und Schriften. – Berlin, 1926. – S. 44.

16 Barth K. Der Römerbrief. – Zürich, 1947. – S. 390.

17 Schenkel G. ... auf Erden: Um die Verwirklichung des Bekenntnisses. – Stuttgart, 1946. – S. 18–19.

18 Sutton R. R. That You May Prosper: Dominion by Covenant. – Tyler, 1987. – S. 223.

19 Lausanner Bewegung, deutscher Zweig. Das Manifest von Manila. – Stuttgart, 1996. – S. 14.

Iš vokiečių kalbos vertė Rima Lahayne

Versta iš: Thomas Schirrmacher. Ethik Bd. 3. – Hamburg/Nürnberg, 2001

© Thomas Schirrmacher

© Lietuviškas leidimas: LKSB 2002

<http://www.lksb.lt/straipsniai/straipsnis-36.htm>